

Közművelődés Erdélyben

Közép-erdélyi Magyar Művelődési Intézet

Egy kis történelem

Az erdélyi közművelődésnek immáron 136 éves intézményi történelme van, mivel az Erdélyi (születésekor Erdélyrészi) Magyar Közművelődési Egyesület 1885-ben alakult. Hőskorát működésének első 25 évében élte meg, ezen korszakát rendkívüli sikerek fémjelzték, az akkori Erdély elmaradottságának felszámolásában játszott nagy szerepet. Ennek kapcsán meg kell említenünk, hogy ez elsősorban a gazdasági felzárkóztatást tűzte ki célul, de ha figyelembe vesszük azt, hogy háromévnyi ténykedés után már 77 erdélyi községben működik EMKE-iskola, -óvoda, -gyermekmenhely, -népkönyvtár, észrevehető az EMKE abbéli igyekezete, hogy kulturálisan is felzárkóztatni igyekszik Erdély népességét. Az EMKE illetén tevékenységéről a 25. évforduló tiszteletére megjelent emlékkönyvben Sándor József ekképpen összegzi az elvégzett munkát:

„Az »artis est artem tegere« horatiusi elve alapján megtalálható abban, hogy egy emberi élet fáradtságával annyi küzdelem, társadalmi ellentét, megosztás és munka közepette, minden állami vagy más segítség nélkül, kizárólag a jótékony-

ság eszközeivel, annyi baljóslat és lefokozás ellenére, hogyan sikerült közel 4 millió K[orona] alaptőke létrehozatala mellett, közművelődési és közigazgatási célra egy másik 6 milliót, együtt tehát 10 milliót fordítani. (...) S az alkotások terén rendszeresen kidolgozott kultúrvo-nalak és beosztás alapján 163 elemi népiskolával, melyből 77-et az államnak adtunk át, 77 kisdédóvóval, 118 községre kiterjedő lelkészi segéllyel, 1 nagy földművesiskolával (...), továbbá 203 nép és 24 katonai könyvtárral, 154 daloskörrel, számos ifjúsági egyesülettel, 349 község felnőtt analfabéta tanfolyamával, 500 néptanító jutalmazásával, 77 honismertető és külföldi nyelveken is magyarságot védő értékes kiadvánnyal, szobrok, hazafias emlékek emelésével és létesítésével szolgálta a nemzetet...”

Azonban az első 25 év után a történelem viharai az EMKE-t is megtépták. Először jött az impériumváltás, mely ellehetetlenítette munkáját, majd később jött a rendszerváltás, mely 1946-ban megszüntette mint önálló szervezetet, majd 1948-ban végleg betiltotta az EMKE-t.

Az 1989-es fordulat után a ki-sebbségi sorba taszított erdélyi (romániai) magyarság szükségese-

nek érezte a magyar közművelődés újraélesztését, majd a kulturális és közművelődési szervezetek intézményrendszerének felépítését, melyben nagyon fontos szerepet vállalt az EMKE. Ebben az időszakban születtek újjá az országos szakmai egyesületek, mint például a Romániai Magyar Dalosszövetség, Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Romániai Magyar Népművészeti Szövetség, Romániai Magyar Népfőiskolai Társaság, Romániai Magyar Zenetársaság, Barabás Miklós Céh stb.; alakult meg számos civil szervezet, kialakult a Magyar Házak láncolata Közép-Erdélyben, Máramaroszigettől a Zsil-völgyéig, Szilágyságtól Nagyszebenig. Az úgynevezett Fehér folt programnak az volt a célja, hogy minden erdélyi, magyarok lakta településen létrehozzon egy civil szervezetet.

A többségében magyarok lakta megyékben (Hargita és Kovászna, azaz a régi Háromszék) a megyei tanácsok keretén belül kulturális igazgatóságok alakultak és működnek. Ezek hivatottak az illető megye kulturális és közművelődési tevékenységeit megtervezni, majd lebonyolítani, ilyenformán úgy működnek, mint egy-egy közművelődési intézet. Ők – lévén szó magyar többsé-

gű területekről – az itteni magyar kulturális eseményeket, megemlékezéseket, programokat bonyolítják le. De ezek mellett Erdélyben, a Partiumban, Bánságban a magyarok kisebbségben vannak, itt a magyar identitástudat megőrzése, a kulturális programok szervezése, tehát a magyar közművelődés teljesen a civil szervezetek tevékenységén múlik. Ezek intézményesítését vállalta fel 1989 után az EMKE.

A jelen

Már a 21. század első évtizedének derekán felvetődött a gondolat, hogy az EMKE mellett létre kellene hozni Kolozsváron a minőségi közművelődést szakmai szempontból (főleg Közép-Erdély szintjén) irányító Közép-Erdélyi Magyar Művelődési Intézetet (KEMMI). Az EMKE továbbra is maradjon meg az erdélyi magyar közösség kulturális-szellemi öröksége ében tartójának mint országos vagy Kárpát-medencei közművelődési programok lebonyolítója, és az Intézet vegyen át számos, a közművelődés szempontjából fontos szakmai feladatot, programot. Ez sajnos nem valósult meg teljes mértékben, mivel az Intézet a mai napig nem rendelkezik önálló jogi

Filmforgatás a Házsongárdi temetőben Zsolnai Ákos (Bolyai Filmműhely, Zenta) és Csibi László (Kolozsvár) szakemberek vezetésével. Művészeti Karaván 2019

státusszal, és elsősorban önálló költségvetéssel, így alkalmazottakkal sem, tevékenységét az EMKE munkatársai tervezik és bonyolítják le. Tehát ebben az értelemben nem lehet teljesen szétválasztani az EMKE tevékenységét az Intézet tevékenységétől. De az intézet elsősorban pontosan meghatározott feladatokat látott és lát el, ezek között fontos szerepet kapva a lehetséges szakmai továbbképzések tekintetében, melyeknek igencsak jó példáit láthattuk 2015–17-ben, amikor közösen a Nemzeti Művelődési Intézettel több mint száz közművelődésben tevékenykedő szakember képzését végeztük el.

Jelen pillanatban is számos olyan programunk fut (habár ezeket megtépázta a koronavírus-járvány), melyet a KEMMI koordinál. Immáron a hatodik évadját éli meg a Hétköznapi hőseink – Írjunk történelmet! programsorozat, melyen eddig több mint 31 településről jelentkeztek diákcsoportok, 13 megyéből (Arad, Bákó, Bihar, Brassó, Fehér, Hargita, Hunyad, Kolozs, Kovászna, Mára-maros, Maros, Szeben, Szilágy).

Másik programunk, a Művészeti Karaván 2018-ban indult újra, pár évi szünet után. Az idei esztendő lenne a negyedik évad, de ezen programunkat jobban érintette a járvány, mivel a Kárpát-medence

A csapatok izgalommal mutatják be munkájukat és kíváncsian figyelik a többieket. Hétköznapi hőseink – Írjunk történelmet! 2018, második műhelymunka

Művészeti Karaván, Zenta, a Bolyai Filmműhely és a Kolozsvári Filmműhely diákjaival

országokban, a Közművelődési Kerekasztalban jelenlévő szervezetekkel közösen rendezzük meg, ami határon túli utazást feltételez, és ez most sajnos nem tervezhető előre.

Szintén Kárpát-medencei programunk a 2015-ben Kolozsvárról útjára indult KULTIVÁL (Kárpát-medencei Kulturális Ifjúsági Fesztivál), mely programmal körbejárunk – a lehetőségek szerint – az elszakított országrészekben, elsősorban azért, hogy a fiatalok megismerjék egymást, együtt alkossanak, és felépítsék a kultúra szempontjából is egységes nemzeti magyarságot.

Az előbbi példákon keresztül már el is jutottunk a KEMMI, valamint az EMKE külhoni kapcsolataihoz. Ezek természetesen felölelik a Nemzeti Művelődési Intézetet és rajta keresztül a Kerekasztal intézeteit, egyesületeit. De nyilvánvalóan ezek a kapcsolatok nem szűkülnek le a felsoroltakra. Több kutatásban, projektben együttműködünk a KultúrÁsz Közhasznú, valamint a Nullpont Kulturális Egyesület segítségével a Debreceni Egyetemmel, és már hosszú évek óta kiváló kapcsolataink vannak a közös programok szervezésének tekintetében több sárospataki kulturális intézménnyel. Tagjai vagyunk a Magyar Vidéki Múzeumok Szövetségének, mellyel megpróbálunk több területen kialakítani együttműködési lehetőségeket, figyelembe véve, hogy az EMKE több emlékház működtetését vállalta fel. A TEMI-vel (Területi Művelődési Intézmények Egyesülete) több közösen elképzelt műsort valósítottunk meg. Mindjárt 30 éve rendezünk közös programokat a pécsi Határon Túli Magyarokért Alapítvánnyal, a Magyar Népművelők Egyesületével is nagyon jók a kapcsolataink, rendszeresen részt veszünk az általuk szervezett konferenciákon, és sokszor hívunk meg általuk javasolt előadót a Magyar Házak Találkozóira. A szolnoki Civil Közösségi Szolgáltató Központtal is állandó kapcsolatunk van.

Az előbb felsorolt kapcsolatrendszer egy állandó közös gondolkodást, és oda-vissza működő tevékenységeket takar. De ezeken kívül vannak egyedi, egy-egy tevékenységre, programszervezésre, közös pályázat benyújtására vonatkozó kapcsolatok, vagy egyszerűen valamelyik magyarországi civil szervezet számára megfelelő partner ajánlása az erdélyi civil szervezetek közül, amikor határon átívelő programokról van szó.

És akkor a jövő?

Változó értékrendű világunkban, amikor az eddig magától értetődő dolgok megkérdőjeleződnek, elengedhetetlen, hogy a kultúránkat, a hagyományainkat, gyökereinket megőrizzük, nemzeti identitásunkat erősítsük, főleg a már több mint 100 éve elszakított területeken. Ennek érdekében, a világunkban állandóan jelentkező változásokat is figyelembe véve, alkalmazkodnunk kell az új kihívásokhoz, hogy ezeket akképpen kezeljük, hogy kitűzött céljainkat elérhessük. Erdély szintjén továbbra is erősíteniünk kell a civil szférát, melynek intézményesítését folytatni szükséges, mivel kisebbségi sorban csak egy erős, intézmé-

Kultivál Nagyszebenben – közös bogrács a lendvaiakkal

nyesített magyar közművelődési hálózat lesz majd képes elősegíteni a nemzeti identitástudat megőrzését. Ebben az EMKE, és az önálló jogi státusszal még nem rendelkező (de ennek elérése azért célunk maradt) Közép-Erdélyi Magyar Művelődési Intézet mindig is szerepet fog vállalni. És ennek a célnak az elérésében az elkövetkezőkben is számíthatunk a magyarországi partnereink és a magyar állam segítségére.

A Kolozsvári Filmműhely II. helyezést ért el a Hét Domb Filmfesztiválon

DR. SZÉMAN PÉTER nyugalmazott tüdőgyógyász főorvos, közművelő, közíró, községegyesítő, több erdélyi és magyarországi civil szervezet alapító tagja, az EMKE, valamint a Báthory István Alapítvány elnöke, az Erdélyi Múzeum Egyesület (EME) választmányi tagja, a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal szövegírója.